

1955. Em. 2. juni. — Norges delt. i Europarådet.

1703

III.

Stortinget samtykker i på slike vilkår som Fiskeridepartementet har foreslått å overdra statens rettigheter til følgende vannforsyningsanlegg:
Kap. 586 6 b. Skrova.

IV

Stortinget samtykker i at bevilgningene til havnearbeider under kap. 583 og 584 for 1955—56 brukes i fellesskap, således at beløpene kan flyttes fra ett anlegg til et annet, når dette anses nødvendig av hensyn til arbeidsforholdene.

Votering:

Komitéens innstilling bifaltes enstemmig.

Sak nr. 18.

Innstilling fra sjøfarts- og fiskerikomiteén om bevilgning til havnearbeider m. m. for trafikkavgiftsmidler (budsjett-innst. S. nr. 111 b).

Komiteén hadde innstillet:

På statsbudsjettet 1955—56 bevilges under:

Utgifter:

Kap. 587. Havnearbeider m. v. for trafikkavgiftsmidler (jfr. kap. 2873) kr. 1 300 000

Inntekter:

Kap. 2873. Trafikkavgiftsfondet (jfr. kap. 587) kr. 1 300 000

Votering:

Komitéens innstilling bifaltes enstemmig.

Sak nr. 19.

Innstilling fra landbrukskomiteén om forhøyelse av bevilgningen til husmorskoler m. v. (tillegg til budsjett-innst. S. nr. 117).

Komiteén hadde innstillet:

På statsbudsjettet for budsjett-terminen 1. juli 1955—30. juni 1956 forhøyes bevilgningen under kap. 648, Tilskott til husmorskoler og korte kurser m. m., post 1, Husmorskoler, c) Gjenreising av Finnmark husmorskole, kan overføres, fra kr. 0 til kr. 230 000, eller med kr. 230 000.

Votering:

Komitéens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Kartet for 26. mai er dermed ferdigbehandlet, og man går over til behandling av sakene på dagens kart.

Sak nr. 1.

Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteén om overenskomster inngått med fremmede makter (innst. S. nr. 108).

Komiteén hadde innstillet:

Utenriksdepartementets melding om inngåelse av traktater med fremmede makter — vedlegges protokollen.

Votering::

Komitéens innstilling bifaltes enstemmig.

Sak nr. 2.

Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteén om Norges deltakelse i Europarådets virksomhet i 1954 (innst. S. nr. 109).

Løvlien: Denne sak gjelder jo en melding, og jeg akter ikke å reise noen debatt om spørsmålet. Men jeg vil gjerne ha bemerket at jeg sjelden har sett en innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteén som i så svevende ordelag søker å motivere en sak som i dette tilfelle faktisk gjelder Europarådets beståen. Det ser ut som om utenrikskomiteén egentlig ikke vet hva Europarådet skal gjøre, at det er blitt en blindtarm. Organisasjonen trækker i andres bed. Det er i det hele tatt her spørsmål om et dobbelt opp med utvalg og komiteer, råd og organisasjoner, som er enestående. Jeg skal, som sagt, ikke gå inn på saken, men når det her er spørsmål om å godkjenne en melding, så vil jeg gjerne understreke at når jeg stemmer for innstillingen, så ligger det selv sagt ikke deri at jeg godkjenner Europarådet eller det arbeid som det har gjort.

Det er, synes det meg, temmelig klart at hele Europarådet er blitt en overflødig instans, og det som man er i tvil om, er å finne dets plass innenfor hele A-paktorganisasjonen. Men det gjør også, at det skulle være på tide nå at de norske representanter for alvor tar opp spørsmålet om å avskaffe Europarådet, og dermed hindre at det kastes bort tid og penger på denne instans.

Finn Moe (komiteens formann): Jeg har bedt om ordet for å understreke noe som står i innstillingen, nemlig et avsnitt som står på slutten, og hvor det heter:

«Komiteen vil peke på at Europarådets plass i det europeiske samarbeid for tiden er uklar. Det synes derfor å være et sterkt behov for at de regjeringer som er med i det europeiske samarbeid tar hele situasjonen opp til fornyet overveielse og søker å skape klare linjer for det fremtidige arbeid. Komiteen anser det for påkrevet at det blir ført forhandlinger mellom regjeringene om dette.»

Når jeg gjerne vil understreke dette, er det fordi det skal være ministerrådsmøte i Europarådet i begynnelsen av juli, og jeg vil gjerne henstille til utenriksministeren at han så sterkt kan, insisterer på at det skapes klare linjer i det europeiske samarbeid så langt som dette er mulig.

Jeg gjør det fordi jeg er en overbevist tilhenger av det europeiske samarbeid. Jeg tror, som jeg har hatt anledning til å si før, at vi lever i en tid hvor de nasjonale enheter i Europa er for små ved siden av slike kolosser som De Forente Stater og Sovjet-Samveldet, og de kolosser som man kan se utvikle seg og som heter China og India, og eventuelt Indonesia. Vi har erkjent at vi er for små til å kunne forsvare oss alene, men vi er vel også for små enheter til å kunne utnytte den moderne masseproduksjonsteknikk. Jeg anser derfor det europeiske samarbeid for å være en absolutt nødvendighet. Men desto mer beklagelig er det at jeg dessverre må fastslå at det europeiske samarbeid for tiden kan karakteriseres bare med ett ord, og dette ene ordet er «rot». Det er ikke bare min oppfatning. Ministerkomiteen hadde møte den 19. desember i fjor, og formannen i ministerrådet, den greske utenriksminister, sa da, at man måtte bli enig om hva man ville få ut av Europarådet, hvorledes det kunne aktiviseres, og hvilken plass det skulle ha, særlig i forhold til Vestunionen. Og debatten viste at man var noenlunde enig om denne oppfatning.

Europarådet ble startet i 1949 som organ for det europeiske samarbeid. Det har et ministerråd og en rådgivende forsamling. Det har hele tiden vært strid om retningslinjene, og det er vel dels denne striden som er årsak til at det også er skapt nye organer for det europeiske samarbeid. Vi har fått kull- og stålfellesskap, hvor bare noen av de statene som er med i Europarådet, er med. Det er, om jeg skulle si det slik, de seks mest ivrige, det er Frankrike, Italia, Tyskland, og de såkalte Benelux-land, Belgia, Nederland og Luxembourg. Det har også et ministerråd og en parlamentarisk forsamling. Senere, nærmere be-

stemt i fjor, fikk vi Vestunionen, som også har sitt ministerråd og sin rådgivende parlamentariske forsamling. Vestunionen er egentlig et kontrollorgan for tysk opprustning, og det skal også ha andre forsvarsmessige oppgaver, men ifølge Brussel-pakten, som ligger til grunn for Vestunionen, kan den også ta opp oppgaver som nå egentlig er Europarådets.

Det er ganske karakteristisk at Vestunionen ble dannet uten noen forhandlinger med Europarådet, altså, noen av medlemsstatene i Europarådet fikk ingen anledning til å ha noen innflytelse på dette spørsmål. Jeg kan ikke la være å uttale en viss forundring over at man ikke spurte de andre statene om å være med. Jeg sa dette i et innlegg i Europarådet i Strasbourg, og jeg ble kritisert av «Dagbladet», som sa at man ønsket ikke noen innbyddelse, fordi vi ville ikke være med. Men jeg tror min kritikk gjelder uansett hvordan man stiller seg til spørsmålet om vi vil være med eller ikke. Min oppfatning er at vi har en viss interesse av å være med, for Vestunionen steller med visse forsvarsmessige spørsmål, blant annet standardisering av våpen. Men ens stilling i så henseende spiller ingen rolle. Jeg mener man kunne spurt oss om vi hadde interesse av å være med. Nå vil vel «Dagbladet» si at jeg er fornærmet. Det har intet med det å gjøre. Jeg forstår godt hvorfor vi ikke ble spurt, men jeg synes det er litt urovekkende at vi blir stillet utenfor en vesteuropeisk organisasjon — i dette tilfelle kanskje en organisasjon som mange har mindre interesse av — men det kunne ha dreiet seg om en organisasjon som vi hadde all interesse av å være med i. Derfor synes jeg det her er skapt en litt urovekkende presedens. Men nok om det.

Situasjonen er i dag at vi har tre organer for det europeiske samarbeid, og det synes nå å være en tendens til å bygge videre på kull- og stålfellesskapet. De land som er med i det, legger hovedvekten på å få et fellesskap som grunnlag for et utvidet europeisk samarbeid, i første rekke da på transportens område og på atomenergiens område. De forsvarsmessige oppgavene blir ivaretatt av Vestunionen, som omfatter alle større medlemsland i Europarådet. Og Vestunionen har to viktige, reelle oppgaver. Den ene er kontrollen med rustningene, og den annen er ansvaret for Saarområdet. Under disse omstendigheter blir det nesten ingen reelle arbeidsoppgaver igjen til Europarådet, og det er ganske innlysende at det har tapt meget av sin betydning. Det har i den senere tid også tatt opp oppgaver som egentlig andre internasjonale organisasjoner steller med, og det har skapt irritasjon i disse organisasjoner.

Det spørsmål stiller seg derfor for alvor,

Forhandlinger i Stortinget nr. 214.

1705

1955. Em. 2. juni. — Norges delt. i Europarådet.

(Finn Moe)

om det har noen hensikt å opprettholde dette svære organ, med et svært budsjett og et stort sekretariat, når det ikke kan gjøre noen ting som teller. Det har et sekretariat på 300 medlemmer, og det kan bli spørsmål om man ikke burde redusere staben og budsjettet. Jeg skal være enig i at det kan ha en betydning som et forum for meningsutveksling mellom representanter for de forskjellige parlamenter, og det kan ha betydning som stemningsmåler, men her har vi jo også den Interparlamentariske Union. Og det kan bli spørsmål om det er nødvendig for det å ha møte mer enn én gang om året.

Jeg vil henstille til utenriksministeren at han stiller dette spørsmålet helt klart på ministerrådets kommende møte. Jeg er klar over at den dypere årsak til disse vanskeligheter er uenigheten om selve grunnlaget for det europeiske samarbeid. I Frankrike, Italia, Nederland, Tyskland, Belgia og Luxembourg går man inn for overnasjonale organer. Storbritannia og de skandinaviske land har ikke vært tilhengere av denne linje, og har gått inn for en gradvis utvikling uten å vinne gehør for det. Jeg tror ikke det skulle være helt umulig å bli enige om grunnlaget for det europeiske samarbeid, og da et grunnlag som kan godtas av alle, men selv om det ikke skulle være mulig, må det iallfall skapes klarhet. Hvis de 6 landene vil kjøre sin kurs — jeg kunne kanskje gi dette en bestemt adresse, i første rekke til Frankrike — hvis det vil kjøre den kurs, med overnasjonale organer, så får de gjøre det, men da er det ingen grunn til å holde på Europarådet, da kan man innskrenke det ganske drastisk.

Jeg er klar over at det er ingen lett oppgave som jeg ber utenriksministeren ta på seg på det kommende minstermøte, men jeg tror at av hensyn til det europeiske samarbeid selv må det hurtigst skapes klare linjer.

Jeg beklager at jeg har måttet ta såpass meget av Stortingets kostbare tid til å si noe om en sak, som mange kanskje betrakter som et uvesentlig spørsmål. Men som en av de stortingsvalgte representanter til Europarådets rådgivende forsamling, og som en som har fulgt utviklingen der gjennom lang tid, har jeg følt det som min plikt å si fra hvordan jeg ser på denne situasjon, blant annet fordi jeg ikke senere skal bli beskyldt for at det ikke ble sagt fra i tide.

Konrad Knudsen (komiteens ordfører): Jeg forstår meget vel at det kan herske en del tvil om Europarådets fremtid, en tvil som formannen i utenrikskomiteen nå har gjort seg til

talsmann for. Vi har jo så mange internasjonale organer og organisasjoner som vi er tilsluttet, at det kan være naturlig om en enkelt eller flere av dem kan ansees for overflødige. Det koster, som det har vært sagt, både tid og penger. Et aldri så lite gløtt på budsjettet over utgiftene til de organisasjoner vi er tilsluttet, viser en samlet utgiftssum på statsbudsjettet på 11,5 millioner kroner. Av dette beløp går to tredjedeler, eller 7,8 millioner kroner til FN og dets sårorganer. De samlede utgifter til Europarådet er ført opp med 400 000 kroner, eller 3,5 pst. av de samlede utgifter, og 5 pst. av utgiftene til FN. Utgiftene til Europarådet er altså beskjedne både i forhold til de samlede utgifter og i forhold til utgiftene til FN.

Så kan man naturligvis diskutere nytten av de enkelte organisasjoner, for FN i internasjonal målestokk og for Europarådet i europeisk målestokk. Jeg skal ikke innlate meg på en slik vurdering, både fordi det etter mitt skjønn ikke vil ha noen hensikt, og også fordi en debatt om spørsmålet i tilfelle ville føre oss langt ut på viddene. La meg derfor bare minne om, at da vi fikk innbydelse til å bli medlem av Europarådet i 1949, ga Stortinget mot kommunistenes stemmer sin tilslutning til Europarådet. Naturligvis er vi ikke bundet, en slik beslutning er ikke et ekteskap for livet. Det er ikke det det her dreier seg om. Naturligvis kan vi innrette oss på en slags konkubinattilvarelse — slik som følgen ville bli dersom vi fulgte et råd som jeg hørte hr. Finn Moe gi uttrykk for, nemlig at vi skulle overføre Europarådets virksomhet til Vestunionen, og innen denne organisasjon nøye oss med en plass som observatør. Jeg vil for mitt vedkommende si at jeg har meget vanskelig for å tillegne med visdommen i en slik ny ordning.

Når vi i 1949 tok imot innbydelsen om å bli medlem av Europarådet, hadde det sin særlige bakgrunn. Den vesle kyststripen som utgjorde restene av det frie Europa, var, sammen med øyriket Storbritannia, faktisk trengt opp mot veggen. Landene sto overfor en økonomisk krise som de ikke ville vært i stand til å løse ved egen hjelp. Forsvarspolitisk var stillingen ikke bedre. Europa var ikke lenger det det før hadde vært. Krigen hadde på den ene side gjort landene fattige, og på den annen side hadde en voldsom teknisk utvikling funnet sted, som disse landene under krigen ikke hadde fått mulighet til å følge med i. Det var under disse særegne forhold at Europa-tanken på ny skjøt fart, og at Norge sluttet seg til Europarådet. Vi følte — jeg tror de aller fleste av oss — behovet for et nærmere samarbeid med de

øvrige frie europeiske land. Vi følte det slik den gang at vår egen skjebne på det nøyeste var knyttet til Vest-Europas skjebne.

Nå er ikke situasjonen lenger helt den samme, takket være den store hjelp landene fikk av De Forente Stater. Den økonomiske stilling er ikke lenger akutt i samme forstand som i årene 1947, 1948 og 1949. Forsvarsmessig er også stillingen en annen — og bedre. Det er på det økonomiske område skapt samarbeidsorganer, OEEC og EPU, og på det forsvarspolitiske område har vi fått NATO. Det har altså skjedd visse ting siden 1949, og jeg vil gjerne ha tilføyd, gledelige ting. Vest-Tyskland er kommet med i det vestlige samarbeidet gjennom Paris-avtalen, og vi har fått Vest-Unionen som omfatter foruten fastlandene også Storbritannia. Disse organer og organisasjoner er alle barn av sin tid, vokset fram av et behov i en ellers uklar situasjon. Nå tør en vel kanskje kunne si at situasjonen er på det nærmeste avklart.

I denne utviklingen som har funnet sted, har Europarådet spilt med, kanskje ikke så avgjørende, men for den modningsprosess som måtte gå foran, tror jeg nok det har vært av betydning at utenriksministrene i disse landene har kunnet møte i ministerkomiteen, og at de folkevalgte har hatt et forum i Rådsforsamlingen.

Jeg skal her nøye meg med å peke på at det var etter vedtak i Rådsforsamlingen at Vest-Tyskland innledet sitt senere samarbeid. Det var i Rådsforsamlingen at tanken om Europahæren først ble lansert. Beklageligvis ble den ikke satt ut i livet. Det ville ha skapt en større trygghet, tror jeg nok man kan si uten å komme nærmere inn på spørsmålet. Tiden viste at man ikke var moden for et slikt skritt. Parisavtalene og Vest-Unionen ble det som trådte i steden, og som nevnt av formannen i utenrikskomiteen, er da Vest-Unionen tenkt som det militærpolitiske kontrollorgan. Spørsmålet, som det også er reist av Finn Moe, er om Unionen skal begrense seg til dette kontrollarbeid, eller om den skal utvikles til å bli noe annet og mer — om Unionen også skal ta på seg oppgaver som nå dekkes av Europarådet. Det er det som har skapt en viss uklarhet, hva også utenrikskomiteen har gitt uttrykk for innstillingen og som utenrikskomiteens formann siterte og gjorde rede for.

Vi er sikkert alle klar over at det er meget viktig å unngå dobbeltarbeid. Å komme helt bort fra slikt, er vel nærmest en ønskedrøm, hva sikkert formannen i utenrikskomiteen med sitt årelange arbeid i internasjonale organisasjoner er fullt klar over. Men en bør søke slikt dobbeltarbeid eliminert så langt det er mulig.

Jeg er da også kjent med at ministerkomiteen er opptatt av spørsmålet, noe utenriksministeren sikkert selv vil gjøre rede for om en tid. Jeg synes imidlertid at den ærede komiteformann drar for hardt til felts når han så i si snakker om et være eller ikke være for Europarådet i denne forbindelse. Ser en hen til Vest-Unionen, omfattes den tross alt bare av åtte av Europarådets 15 medlemsstater, hvorav ingen av de skandinaviske land er med. Norge og Danmark kan vel bli medlem dersom det skulle vise seg ønskelig. Sverige vil under ingen omstendighet reflektere på medlemsskap. Dersom man fremdeles mener at det er behov for et forum for landene i Vest-Europa, kan jeg ikke skjønne at Vest-Unionen kan fylle den plass Europarådet har inntatt. Men en avklaring i forholdet mellom disse to organisasjoner vil naturligvis være høyst ønskelig.

Jeg vet ikke hvor lang tid det vil være passende å legge beslag på Stortingets tid når de gjelder å drøfte Europarådet og dets virksomhet. Som regel går vi lett over de meldinger som kommer fra år til annet. For en kort tid siden fikk jeg sendt meg et offisielt referat av en debatt i det engelske Underhus om Europarådet. Referatet omfatter hele 57 dobbeltspaltede sider av format som Stortingstidende. En debatt av denne karakter var utenkelig i Storbritannia for bare et par år siden. Engelskmennene har omsider oppdaget at den engelske kanal ikke lenger skiller øygruppen fra fastlandet. Storbritannia synes å interessere seg mer og mer for Europas problemer, og herunder også for Europarådet. Og dette endrede syn gjør seg ikke minst gjeldende blant de engelske arbeiderrepresentanter. De av oss som var representanter til Europarådet i de første årene, vil erindre de engelske arbeiderrepresentanters meget reserverte holdning til alt som smakte av overnasjonale organer. De kunne således ikke tenke seg at Storbritannia under noe vilkår kunne ta del i stål- og kullunionen — den såkalte «Schumanplanen». I dag samarbeider Storbritannia i det mest intime med Unionen. Riktignok ikke som fast medlem, men det har en fast representasjon knyttet til Unionen. Og ikke bedre enn jeg vet er Arbeiderpartiets stilling til Unionen totalt endret i disse årene. Jeg har sett uttalelser som går i retning av at Storbritannia like gjerne kan slutte seg til som fast medlem av stål- og kullunionen. Det er således i emning i det minste meget av et endret syn i dette spørsmålet. La meg også nevne at Clement Attlee i et foredrag i Vest-Berlin den 12. januar i år skal ha sagt om Europas fremtid, som var emne for foredraget, at dersom Europa skal ha håp om en fremtid, må en være

villig til å gi opp det gamle suverenitetsbegrepet og gå inn for en større integrasjon i Europa.

Jeg tror neppe vår egen utenriksminister vil si noe slikt — ennå i dag, og vår gode Attlee ville sikkert heller ikke ha sagt noe slikt for bare et par år siden.

Alt dette synes å vitne om at det er en endring i synet, i det minste så langt det gjelder Storbritannia. Fra enkelte hold, og nå sist fra formannen i utenrikskomiteen, har jeg hørt nevne at Europarådets betydning og innflytelse har avtatt. Jeg tror ikke det er riktig. Det skal innrømmes at det var mer sensasjon omkring de første møtene i Europarådet — som det vanligvis er om alt nytt — og en viss spenning lå det over den indre dragkamp mellom de såkalte «federalister», som ville som et øyeblikkelig mål et samlet og konstitusjonelt Europa, og de såkalte «funksjonalister» som ville et samarbeid om praktiske arbeidsoppgaver på regjeringsplan. Men Rådets betydning og innflytelse reelt, tror jeg var mindre i den første tiden enn den har vært i den senere tid — men det kan naturligvis være gjenstand for en vurdering. Under alle forhold tror jeg nok at man må bedømme Europarådet og andre internasjonale organisasjoner under en langsiktig synsvinkel. Dersom det nemlig er riktig, som hr. Finn Moe var inne på i dag, at en av årsakene til Vest-Europas tilbakegang er den at landene enkeltvis er for små økonomiske enheter i masseproduksjonens tidsalder, må vi være budd på å ta konsekvensene av en slik utvikling. Men alt tar tid. Den menneskelige hjerne lar seg ikke raskt omstille, men den lar seg omstille, og av og til kan den omstilles nokså raskt.

I et foredrag Paul-Henri Spaak holdt i Aulaen for en tid siden, fortalte han om et besøk i Fordfabrikkene, hvorunder Ford fortalte ham at fabrikkens budsjett var på 4 milliarder dollars, et beløp av en størrelse som svarer til det dobbelte av Belgias statsbudsjett, sa Spaak, og det svarer igjen til det 7-dobbelte av vårt eget statsbudsjett. Og dette gjelder bare den ene bedriften, altså Fordfabrikkene i Detroit. Dette er naturligvis et meget drastisk eksempel på den utvikling som er i gang, men en utvikling vi nok allikevel bør se i øynene.

For nå å komme til en avslutning: Min personlige mening vil jeg gi uttrykk for med å si at jeg tror — alle ting tatt i betraktning — at det er et behov til stede for et samlingssted der de folkevalgte kan komme sammen. Og jeg har meget vanskelig for å tilegne meg den oppfatning at Vest-Unionen kan bli et slikt forum. Jeg er enig i hva utenriksminister Lange uttalte til pressen etter et møte i Paris

før jul, der han sa at det offisielle norske standpunktet er at Europarådet bør fortsette med å ta seg av de politiske spørsmål og i det hele tatt fremme samarbeidet på de ikke-militære og ikke-økonomiske områder, og at Vest-Unionen bør innskrenke seg til kontroll med rustningene, mens det direkte militære samarbeid bør foregå i NATO, og det økonomiske i Den europeiske økonomiske samarbeidsorganisasjon, OEEC.

En ordning etter disse linjene skulle gi den forenskede klarhet. Og når en kommer fram til en slik avklaring, tror jeg fullt og fast at Europarådet vil ha en fremtid for seg, dels som kontaktorgan mellom statene i Vest-Europa, og dels som møteplass for landenes folkevalgte representanter, for at også deres syn kan komme til uttrykk på et intereuropeisk plan.

Bondevik: Dei beinveges resultata som ein kan peika på frå arbeidet til Europarådet, er visseleg ikkje så store som ein kunne ynskja. Den arbeidsforma som Europarådet har fått, gjev det ikkje høve til å visa beinveges resultat, det skal berre gje råd og kan ikkje gjera bindande vedtak. Spørsmålet vert difor om Rådet har makta å skapa ein opinion som har vist resultat. Å avgjera dette har sjølvsgagt sine store vanskar for di ein ikkje eksakt kan måla kva faktorar som er dei viktigaste når fleire organ har vore med og uttala seg. Men eg er ikkje i tvil om at rolla til Europarådet er langt større enn dei fleste anar, mellom anna på indirekte veg.

Den opphavlege planen med Europarådet var vel den at det skulle vera eit samla og samordnande forum for europeiske spørsmål i vidaste meining. Når ein ikkje har nådd dette målet, må medlemslanda sjølve bera hovudskulda. Synsmåtane hjå funksjonalistar og federalistar har vore så ulike at Europarådet ville ha vorte sprengt om ein einsidig skulle ha fylgt ein av fraksjonane. Dette har ført til nygrupperingar og utskiljingar som t. d. Kol- og stålunionen, der ein ville prøva å gå snøggare fram med Europatanken enn funksjonalistane kunne vera med på. Denne organisasjonen har difor i sume saker vorte eit parallellforum som måtte koma i tevling med Europarådet trass i den samordning ein har lagt stor vekt på. Eg har skjønna det slik at funksjonalistane i fyrstninga såg det som ein føremon at eit vidare og snøggare samarbeid vart prøvt innan ei mindre gruppe som hadde føresetnader for å nå eit positivt resultat der Europarådet i si noverande form ikkje kunne vinna fram. Men på den andre sida har denne kløyvinga røynt på den prestisjen som Europarådet skulle ha.

Ei ny kløyving kom då Europaheren ikkje kunne verta røyndom på grunn av motstanden i eit par av medlemslanda. I staden fekk ein Vest-Unionen, som kan koma til å verta ein fare for det samarbeidet som Europarådet skulle vera eksponent for. Der er t. d. dei nordiske landa, Tyrkia, Hellas, Irland og Saar ikkje med. Skulle Vest-Unionen få ein dominerande plass og eit vidt saksområde, må ein vera budd på at dei landa som ikkje er med der, vil verta sette nokså mykje utanfor, dersom ein då ikkje vil ta opp att same sakområde for mest same forum i Europarådet. Det vil vera både trøytande og upraktisk. Dette kan skapa nye skiljelinjer mellom dei europeiske landa.

Etter som eg skjønar innlegga frå fleire av dei nordiske representantane på møtet i Europarådet i desember 1954, har den utviklinga som ein fyrst sette visse voner til, no skapt noko otte. Eg siterer frå meldinga s. 25:

«Den første som omtalte de mer langsiktige perspektiver for samarbeidet i Europa, var den danske socialist Frode Jacobsen, som sterkt beklaget at Sambandsstatene og Canada ikke var interessert i å ha alle de europeiske NATO-land som medlemmer av WEU. Han kunne ikke skjønne hvorledes dette kunne forlikes med de alminnelige amerikanske utenrikspolitiske synsmåter. WEU måtte bare beskjefte seg med militære spørsmål og overlate alt annet til Europarådet. Hvis WEU ble sentrum for integrasjonsbestrebelsene, hadde man dermed skapt en ny splittelse i Europa og overflødiggjort Europarådet. Den svenske representant Wistrand uttrykte også bekymring at den nye WEU ville skyve Europa-noko ulik form uttrykk for same otten. Dei rådet i bakgrunnen.»

Hr. Finn Moe og hr. Smitt Ingebretsen gav mente at Vestunionen i hovudsaka burde konsentrera seg om kontrollen av rustningane i Vest-Europa og lata Europarådet ha med økonomiske, sosiale og kulturelle saker å gjera.

Det er for tidleg i dag å døma om utviklinga på dette området. Me må med tolmod og interesse fylgja med og ikkje verta trøytte eller mismodige. Det er eit langt lærreft å bleikja når eit oppstykkja Europa med lang tradisjon skal finna fram til nye samarbeidsformer og samordning av mykje ulike synsmåtar. Femseks år er altfor stutt tid til å venta store resultat på i så kompliserte spørsmål som ein her er inne på.

Det er rett som utanriksnemnda seier, at ein har for mange intereuropeiske og internasjonale organisasjonar. Men å pressa desse saman når meiningane er så ulike og medlemskapen så skiftande, vert vel meir eit godt ynske om praktisk politikk. Dobbelthandsaming er diverre eit faktum, men når sume land er medlemmer her, men ikkje der, vert det vanske-

leg å koma bort frå dette utan å gjera urett mot visse land, som elles ville falla utanfor i sume saker.

Ministerkomiteen har teke fatt på arbeidet med å finna nye praktiske arbeidsoppgåver for Europarådet. Føremålet er å avgrensa verksamda til Rådet i samsvar med dei andre internasjonale organisasjonane. Om dette siterer eg eit lite avsnitt frå s. 2 i meldinga:

«Utarbeidelsen av arbeidsprogrammet har for øvrig klarlagt hvor begrenset mulighetene er for et teknisk samarbeid innenfor Europarådet. Det har flere årsaker. Hovedårsaken er at det internasjonale samarbeid — også det europeiske — nå er så utbygget, at det er dannet et nettverk av internasjonale organisasjoner og konvensjoner som til sammen dekker så å si alle sektorer av samfunnslivet. En politisk organisasjon som Europarådet med et så omfattende arbeidsområde kommer på en måte på tvers av de øvrige og har vanskelig for å finne praktiske arbeidsoppgaver hvor det ikke kolliderer med andre organisasjoner.»

Og vidare siterer eg:

«Europarådet bør derfor ikke ta opp nye forslag til behandling før det er foretatt en undersøkelse av hva som allerede er utført eller planlagt på samme område av andre internasjonale organisasjoner.»

Alt dette er eg samd i, men å gå så vidt som hr. Løvlien ville, å få bort Europarådet, det vil eg kalla eit stort tilbakesteg. Og eg kan heller ikkje fullt ut vera samd med hr. Finn Moe i å kalla dette arbeidet for rot. Det må vera noko sterkt sagt.

Når det gjeld Vestunionen, meiner eg at me må vera klære over den ting at mange her i landet ikkje har noko ynske om å få vera med der. Me kan truleg vera glade for at landet ikkje har fått noka offisiell innbyding til medlemskap. Det ville etter alt å døma ha skapt strid og usemje i landet vårt.

Om det er råd å redusera staben ved sekretariatet i Europarådet, veit eg ikkje. Men eg vil gjerne poengtera at dette sekretariatet har ikkje berre med beinveges Europa-problem å gjera, men det står til disposisjon for andre organisasjonar òg; og ei slik samordning må me vel vera glade for.

Min konklusjon er difor den at me framleies må vera optimistiske. Det er mykje om å gjera å ha eit topporgan som femner om dei fleste demokratiske statane i Vest-Europa. Me har ikkje noko betre enn Europarådet i dag, og difor må me på ingen måte grava grunnen unna dette.

Smitt Ingebretsen: Jeg vil gjerne støtte hr. Finn Moe i hans henstilling til utenriksministeren om å få ministerkomiteen interessert for klarere linjer i det europeiske samarbeidet.

Men jeg er ganske uenig med hr. Finn Moe når han, så vidt jeg forstår ham iallfall, mener at disse klarere linjer i det europeiske samarbeidet skal man få ved å oppheve Europarådet og overføre Europarådets virksomhet til Vestunionen. Jeg har talt imot det i Strasbourg. Jeg mener at det er en skjebnesvanger misforståelse hvis man vil overføre de sosiale og kulturelle oppgaver som i dag er hovedtemaet ved siden av de politiske i Europarådet, til Vestunionen, hvis hovedoppgave er av militær art. Med all respekt for de militære og for de oppgaver de har, så tror jeg ikke at sosiale og kulturelle oppgaver er best tjent med å være en filial av en hovedforretning som steller med militære spørsmål. Jeg synes det er naturlig at man sier til Vestunionen at den får holde seg til det som er dens hovedoppgave, og finne former slik at de oppgaver som Brusselpakten dekket før den ble gjort om til Vestunionen, blir ivaretatt av Europarådet.

Det er naturlig at man sier: Vel, hvorfor er det ikke kommet noe mer ut av det europeiske samarbeidet enn det er i disse årene som Europarådet har virket? Men 5—6 år er ikke noen tid når det gjelder den slags oppgaver, så uprøvet som de er, og så mangfoldige som de er. Man må ha tålmodighet i alle internasjonale spørsmål, — man må ha tålmodighet, og man kommer ingen vei uten en prøvet tålmodighet.

Vi kommer også opp i den situasjon, hvis man skulle overføre dette samarbeidet til Vestunionen, at vi må skille lag med Sverige, og med andre som ikke er knyttet til det militære samarbeidet. Vi er ikke engang selv i dag med i Vestunionen. Det er heller ikke Danmark. Vi kunne komme i den situasjon at vi utelukker Norden fra det europeiske samarbeid, ved å overføre det til Vestunionen. Jeg kan ikke skjønne hvilken interesse vi kan ha av det.

Det ble sagt av hr. Finn Moe at en av vanskelighetene i det europeiske samarbeidet hadde vært at det var en grunnleggende forskjell i synet på hvorledes samarbeidet skulle etableres, om det skulle være et samarbeid mellom helt selvstendige nasjoner, eller om det skulle skje under en overnasjonal myndighet. Og han la til at han mente det måtte kunne gå an å bli enige om grunnlaget. Det tror jeg er meget vanskelig. De som hevder at det bør være et overnasjonalt element i samarbeidet, vil ikke være tilfreds med noe mindre. Og det er mange av oss som mener at vi ville ikke være tilfreds med å få samarbeidet, iallfall nå i den nærmeste fremtid, lagt inn under en overnasjonal myndighet. Jeg er sterkt interessert i et samarbeid mellom nasjonene, men jeg tror at man vil gjøre en skjebnesvanger feil, hvis man fører dette samarbeid lenger

enn man føler seg noenlunde sikker på at man har følge av sitt eget folk. Og jeg tror ikke at det i dag i vårt eget folk er en stemning for å overlate nasjonal suverenitet i den grad til internasjonale organisasjoner som federalistenes overnasjonale aspirasjoner tilsier. En sånn situasjon kan komme. Jeg har selv vært med på å legge forholdene til rette for at vi skulle kunne fatte sånne beslutninger, hvis det skulle være nødvendig. Men jeg tror ikke at situasjonen er moden for det i dag, og jeg tror ikke at vårt folk er modent til å ta en sånn løsning på det internasjonale samarbeid.

Jeg tror at Europarådet under de vilkår som er budt Europarådet, gjennom den rådgivende stilling det har fått, og tross det veto som er lagt i ministerkomiteen, har gjort et nyttig arbeid, både ved at det er skapt et forum for samarbeid mellom politikere fra de forskjellige land om de problemer som står på dagsordenen og om andre problemer, og ved at det både på det sosiale og det kulturelle område og på andre områder har utført ting som, om de kanskje ikke er av så stor nytteverdi i dag, innebærer spiren i seg til løsning av problemer som vi alle vil glede oss over å se løst. Jeg tenker på konvensjonen om menneskerettighetene; jeg tenker på de konvensjoner som man har fått, som skal lette ungdommen anledningen til å studere hvor de ønsker å studere, uten hensyn til hvilken nasjon de tilhører, og på andre overenskomster som tar sikte på å redusere grensene mellom landene og gjøre det lettere både for den som vil søke arbeid, den som skal studere og for oss alle sammen å kunne nytte hele Europa som vår arbeidsplass, og ikke bare vårt eget land.

Som jeg sa, det har kanskje ikke så stor nytteverdi i dag, mens det ennå er nytt, men det innebærer i seg muligheter for vesentlige forbedringer i samlivet mellom folkene. I det stykke tror jeg at Europarådet har gjort et nyttig arbeid. Men når jeg sa at jeg var enig i hr. Finn Moes henstilling om at man måtte få klarere linjer i det europeiske samarbeid, så var det nettopp fordi at man ved å kaste inn spørsmålet om å bruke Vestunionen for denne samarbeidsoppgave, har bidratt til å skape uklarhet. Det er nødvendig at det blir en arbeidsfordeling, at man ikke innen Vestunionen, innen NATO, innen Europarådet arbeider med de samme oppgaver. Jeg tror heller ikke, som jeg sa i sted, at det er naturlig at disse sosiale og kulturelle oppgaver betros de militære samarbeidsorganer. Det ble sagt i statuttene for Europarådet, som trekker opp arbeidsprogrammet for Europarådet, at Europarådet skulle beskjeftige seg — for å si det kort — med alt mulig, men bare ikke med militære spørsmål. Jeg tror det er en klok be-

grensning, og jeg tror ikke man skal gå bort fra den. Jeg tror det er naturlig å skille de to ting i det internasjonale samarbeidet, og jeg tror at man på begge områder vil nå lengst ved at man ikke blander oppgavene.

Europarådet har også en mulighet som jeg tror kan bli meget verdifull, og som man i noen grad har begynt å utnytte. Det er å være et koordinerende organ for alt det samarbeid som foregår på det sivile område. Det er sagt her at det er mange internasjonale organisasjoner i arbeid med det ene og med det annet, og den ene hånd vet ikke hva den annen gjør. I dag er det flere av disse organisasjoner som avgir beretninger til Europarådet om sin virksomhet. Man skaper med andre ord mulighet for at det finnes en organisasjon et sted hvor det er full opplysning om det arbeid som gjøres, og jeg tror det er nødvendig. Jeg tror det er nødvendig å få en sanering av det internasjonale arbeid. Hvis det blir for mangfoldig, hvis vi får for mange organisasjoner, så blir det for kostbart, og iallfall de mindre land vil ha meget vanskelig for — i den utstrekning de burde — å kunne delta i dette samarbeid. Men der har man i Europarådet en mulighet for å skape en koordinering i arbeidet som kan bli uhyre verdifull, og som nettopp kan bidra til å skape de enklere og klarere linjer i samarbeidet, og unngå det dobbeltarbeid med oppgavene som det må være oss alle om å gjøre å unngå.

Det er mulig at man kunne ha ventet mer av Europarådet. Egentlig sier vi vel alle sammen at det har vi gjort. Men jeg vil si til avslutning at jeg tror ikke det er riktig å være så utålmodig at man i dag dømmer om det arbeid som er gjort, for ikke å si fordømmer det. Jeg tror det er gjort arbeid der som innebærer muligheter i seg for løsning av viktige oppgaver i Europa. Og jeg tror vi bør innrette oss på å skape den klarhet som gjør det mulig for oss å satse med fullt hjerte på utviklingen av det europeiske samarbeid gjennom Europarådet.

Utenriksminister Lange: Jeg er enig med sakens ordfører, hr. Konrad Knudsen, i det han sa om at vi må bedømme Europarådet under en langsiktig synsvinkel, og det samme syn ga jo også nå hr. Smitt Ingebretsen uttrykk for i sitt innlegg.

Det er riktig at det virker nesten forvirrende med de mange forskjellige organisasjoner som i dag forsøker å gi det europeiske samarbeid på de forskjellige områder form. Men nettopp dette at det er så mange ulike forsøk på de ulike områder, må vi vel se som et uttrykk for at det i alle land som er med i den ene eller den andre, eller i alle disse

organisasjonene, er en dyp trang til å finne fram til et nærmere samarbeid mellom de frie land i Europa. Og når det blir mange forskjellige organisasjoner, henger det dels sammen med historiske tilfeldigheter, men det henger også sammen med at i de ulike land innenfor den del av Europa som kan opptre fritt, der er det forskjellige utenrikspolitiske tradisjoner. Et land som Sveits, for å ta et eksempel, har med sin strenge nøytralitetstradisjon funnet å kunne være med i den europeiske økonomiske Samarbeidsorganisasjon. Et land som Sverige, som også har sin alliansefrihetstradisjon, som det foretrekker å kalle det, har funnet det riktig å være med ikke bare i den europeiske økonomiske Samarbeidsorganisasjon, men også i Europarådet. Det samme gjelder et land som Irland. Et land som Østerrike har funnet det mulig å være med i den europeiske økonomiske Samarbeidsorganisasjon, men, som Sveits, ikke mulig å være med i Europarådet.

Jeg tror det ville være et tap for det europeiske samarbeid om man i utålmodighet etter å trekke opp logisk klare skillelinjer, skulle innrette seg slik at man gjør det umulig for et land som Sveits for eksempel å være med i hvert fall på det område hvor det finner det forenlig med sin nøytralitet å være med. Det samme gjelder Irland. Det samme gjelder Sverige. Og hvis man har det utgangspunkt, da er man nødt til å være tålmodig og å ta tiden til hjelp for etter hvert å finne fram til den best mulige arbeidsdeling mellom de ulike organisasjoner. Og jeg tror det må være vårt utgangspunkt når vi drøfter disse problemene.

Hvor det da særskilt gjelder Europarådet, tror jeg det er et område hvor det har en helt klar funksjon som ingen annen av de europeiske samarbeidsorganisasjonene har tatt opp, og det er den at det er et møtested, et forum, for opinionsdannelse blant parlamentarikere som møter som representanter for sin nasjonalforsamling, og det er der skillet ligger mellom Europarådets forsamling og for eksempel den Interparlamentariske Union. Og i samme grad som representantene i Europarådets forsamling møter som valte representanter for sine nasjonalforsamlinger, og som et mest mulig tro uttrykk for de forskjellige opinionsstrømninger i disse nasjonalforsamlinger, vil også Europarådets rådgivende forsamling kunne bli et autoritativt uttrykk for europeisk opinion. Det er det enda ikke i dag, fordi ikke alle parlamenter føler det samme ansvar ved utpekingen av sine representanter til Europarådets forsamling, fordi mange av dem har en tendens til å sende dit først og fremst entusiastene for europeisk samarbeid, slik at de hemninger, de innvendinger og de

betenkeligheter som gjør seg gjeldende i alle land, ikke i tilstrekkelig grad kommer til uttrykk i forsamlingen, og spesielt ikke i dens resolusjoner. Men jeg tror, som sagt, at det er på dette område at Europarådet har en helt klar spesifikk funksjon som ingen av de andre samarbeidsorganisasjoner har tatt opp eller har forutsetninger for å ta opp med den samme bredde i representasjon som vi finner i Europarådet.

Jeg tror det er en riktig linje en er slått inn på, når for eksempel en samarbeidsorganisasjon regjeringene imellom som OEEC er begynt regelmessig å sende rapporter om sin virksomhet til Europarådets forsamling for at Europarådets forsamling kan drøfte dem og avgi sin reaksjon på dem, eventuelt komme med tilråding om retningslinjene for det fremtidige samarbeid. På samme måte kan man tenke seg at andre européiske samarbeidsorganisasjoner etter hvert innfører den praksis å bruke Europarådets rådgivende forsamling til å få reaksjoner fra parlamentarikerhold på den virksomhet som de holder på med.

Et annet område hvor Europarådet etter hvert har funnet sin oppgave, er hvor det gjelder håndhevingen av menneskerettighetene. Der har vi den européiske menneskerettighetskommisjon, hvor Norge nå er blitt representert gjennom tidligere høysterettsjustitiarius Paal Berg. Jeg tror vi der skal se på om det ikke er grunn til for oss å hjelpe til å utbygge den menneskerettighetskonvensjon med at den også får sin menneskerettighetsdomstol. Vi har vært blant de land som der har tatt våre reservasjoner. Jeg tror det er grunn til å se på om vi fortsatt bør opprettholde denne reservasjon, og om det ikke bør tas skritt til å være med på å bidra til at denne menneskerettighetsdomstol blir opprettet.

Europarådet har nedsatt sin egen kulturekspertkommisjon, og som hr. Smitt Ingebretsen pekte på her, er der takket være det arbeid som utføres av kulturekspertkommisjonen nådd betydelige resultater hvor det gjelder å lette adgangen for européisk ungdom til å studere innenfor de andre medlemslandene i Europarådet.

Høsten 1954 nedsatte Europarådet sin sosialekspertkommisjon, og på samme måte som kulturekspertkommisjonen på sitt felt, tror jeg at sosialekspertkommisjonen på det sosialpolitiske samarbeidsområde etter hvert vil bli et meget nyttig organ for å legge til rette i det tekniske plan samarbeidet om en stadig videre utbygging av gjensidige sosialpolitiske konvensjoner.

Her har vi altså 3—4 felter hvor Europarådet allerede har funnet sin plass og begyn-

ner å gi praktiske resultater. Det som nå skaper uro, det er at det er skapt et nytt samarbeidsorgan på det forsvarsmessige område mellom en del av medlemsstatene i Europarådet, de 7 medlemsstater som er gått inn i den Vesteuropeiske Union. Nå, det behøver i og for seg ikke å skape problemer hvis det var helt klart at de bare ville arbeide med forsvarspolitiske problemer, fordi, som hr. Smitt Ingebretsen gjorde oppmerksom på, Europarådet har — og jeg er enig med ham — meget klokt utelukket de forsvarspolitiske problemer fra sitt arbeidsområde. Det er bl. a. forutsetningen for at Irland og Sverige kan være med. Men det som skaper uro, det er at i statuttene, vedtektene, for den Vesteuropeiske Union, der er det tatt med noen setninger som sier at den Vesteuropeiske Union skal arbeide med samarbeidsproblemer medlemslandene imellom på andre områder enn det som har med forsvarsspørsmål å gjøre og med rustningskontroll å gjøre.

Nå, et av disse områdene tror jeg det er meget hensiktsmessig og praktisk at den Vesteuropeiske Union tar seg av, og det er Saar-problemet, og det vil ikke skape noen vanskeligheter i forholdet til Europarådet. Men det som vil skape vanskeligheter i forholdet til Europarådet, det er hvis man med utgangspunkt i vedtektene for den Vesteuropeiske Union begynner å arbeide videre med sosialpolitiske eller kulturelle samarbeidsspørsmål. Og jeg tror, hvis jeg skal kunne gjøre noe nytte på det forestående møte i Ministerkomiteen og eventuelt under en deltagelse i debatten i forsamlingen, måtte det være å gi uttrykk for det syn at, av hensyn til den rasjonelle arbeidsdeling, ville det være det beste om den Vesteuropeiske Union begrenset seg til de oppgaver som har sammenheng med Saar-problemet, med rustningskontrollen og forsvarsoppgavene, og at medlemslandene der gikk med i Europarådet på å gjøre det til forum for det sosialpolitiske og kulturpolitiske samarbeid og for samarbeidet på menneskerettighetsområdet.

Jeg tror ikke man skal vente at det kan bli skapt endelig klarhet på disse områdene på de nå forestående møtene i begynnelsen av juli måned. Jeg tror vi må regne med at det ennå vil gå noen tid, fordi der innenfor de medlemsland som er med i den Vesteuropeiske Union, trenges en avklaringsprosess. Der skal man være klar over at 6 av de 7 medlemslandene er de hvor den føderalistiske strømning i Europa har vært sterkest, og har vært sterk nok til at de alle har gått med i kull- og stålsammenslutningen, og der er blant de 6 kontinentale medlemmer av den Vesteuropeiske Union — de som er medlemmer av kull- og stålsam-

menslutningen — en del fremtredende politikere som håper at de innenfor den Vest-europeiske Union skal få trukket Storbritannia inn i et samarbeid av overnasjonal karakter. Jeg tror for min del at de meget snart vil oppdage at det lykkes ikke, og da forutser jeg som den sannsynlige utvikling at de føderalistiske strømninger vil konsentrere sine krefter om å utvide samarbeidsfeltet for kull- og stålsammenslutningen til å omfatte, som det alt har vært antydnet, transportproblemer, og som det har vært antydnet, atomkraftspørsmål. Jeg tror at vi overfor den tendens burde hevde som norsk syn i de fora vi har anledning til å hevde det, og det gjelder spesielt OEEC, at vi ikke er noe overbegeistret for den tendens, at vi ville foretrekke at transportproblemer, jordbruksproblemer og atomkraftsamarbeidsproblemer skal behandles i videre fora og fortsatt bli behandlet på interguvernementalt plan og ved interguvernementale metoder heller enn ved overnasjonale institusjoner. Men jeg kan tenke meg at den føderalistiske strømning er så sterk at vi ikke vil være i stand til å hindre at kull- og stålsammenslutningen kan komme til å utvide sitt arbeidsfelt, enten vi liker det eller ikke. Det får så være. Jeg tror for min del at vi ikke skal være så altfor nervøse for at den Vest-europeiske Union skal komme til å skape problemer for Europarådet. Det kan heller være kull- og stålsammenslutningen som kan komme til å skape de problemene i fremtiden.

Jeg kan være enig med hr. Finn Moe i at for de funksjoner som Europarådet i dag har funnet fram til, og som en med rimelighet kan vente at det vil kunne arbeide med i den nærmeste tiden, er det administrative apparat som er satt opp, for stort. Jeg er derfor bare glad for å ha støtte i den uttalelsen som er tatt med i komiteens innstilling om at en bør undersøke om det ikke er muligheter for en rasjonalisering av rådets virksomhet og administrasjon, slik at budsjettet kan reduseres. Jeg tror at antallet funksjonærer i sekretariatet ikke står i forhold til de oppgaver som rådet i dag og i den nærmeste fremtid kan regne med å kunne ta opp.

Jeg er også enig med hr. Finn Moe i at det kan være grunn til å gi uttrykk for en viss betenkelighet — selv om man som regjeringsmedlem skal være uhyre varsom med å gripe inn i forsamlingens egne affærer — ved at forsamlingen nå er kommet til at den møtes opp til fire ganger i året. Jeg synes det er et visst misforhold mellom de arbeidsoppgaver som Europarådet nå har kunnet ta opp, og de hyppige møtene. Jeg tror at man kunne få mer ut av færre, men eventuelt litt langvarigere møter. Det er nå noe som først og fremst er

forsamlingens sak, og som, så vidt jeg kan skjønne, først og fremst de norske representantene i forsamlingen må ta opp.

Det var et par merknader i hr. Finn Moes innlegg, som jeg et øyeblikk vil oppholde meg ved. Hr. Finn Moe var redd for at den ting at Norge ikke var blitt invitert til å være med på å drøfte grunnleggingen av den Vesteuropeiske Union, kunne skape en farlig presedens for fremtiden, og han uttrykte det slik — hvis jeg hørte ham rett — at det kunne jo ha dreiet seg om en organisasjon som vi ville hatt stor interesse av å være med i. Men jeg tror jeg kan forsikre hr. Finn Moe at Regjeringen, hvis det settes i gang samarbeid for å skape organisasjoner eller organer som Norge ville ha stor interesse av å være med i, da ikke ville la seg holde tilbake av at det ikke forelå noen invitasjon, men selv ville sørge for at vi i så tilfelle fikk en invitasjon. Når vi ikke gjorde det i forhold til den Vesteuropeiske Union, var det fordi vi innså at det var gode argumenter for at vi ikke skulle be om å komme med. Et av de beste argumentene for at vi ikke burde be om å komme med i den Vest-europeiske Union, var at hvis samtlige europeiske medlemsland i Atlanterhavspakten gikk med i den Vesteuropeiske Union, ville det for alvor oppstå problemer i forhold til en organisasjon som Europarådet, og da ville det også oppstått — og det er kanskje et enda alvorligere argument mot — problemer innenfor Atlanterhavspakten, ved at det da kunne bli fare for at den Vesteuropeiske Union ble så å si en fraksjon og de oversjøiske medlemmer av Atlanterhavspakten en annen fraksjon.

Nå, på det område viser det seg at den måte man har gått fram etter, har hatt gunstige resultater. Det ble klarlagt under Atlanterhavspaktens siste rådsmøte, etter at den Vest-europeiske Unions råd hadde konstituert seg, at Atlanterhavspaktens råd, enten det møter med statsråder, eller det møter som permanent råd, fortsatt skal være forum for de politiske rådslagninger og politiske konsultasjoner. Den Vesteuropeiske Union vil ikke gjøre noe forsøk på å tilrive seg noe av denne funksjon i Atlanterhavspakten. Deri ligger også allerede en indikasjon på at i den Vesteuropeiske Union er de klar over at de bør begrense sin virksomhet i hovedsak til de funksjoner som det har fått i forbindelse med rustningskontrollen og hele det forsvarspolitiske samarbeid. Jeg tror derfor ikke at det er grunn til å være så urolig som jeg hadde inntrykk av at komiteens formann, hr. Finn Moe, var for hva grunnleggingen av den Vesteuropeiske Union kunne komme til å føre til for andre europeiske eller atlantiske samarbeidsorganisasjoner. Jeg er imidlertid meget glad for at

Forhandlinger i Stortinget nr. 215.

1713

1955. Em. 2. juni. — Norges delt. i Europarådet.

(Utenriksminister Lange)

de synspunktene som hr. Finn Moe hevdet, kom så klart fram i debatten her. Det er nyttig, når jeg nå skal delta i diskusjonen i ministerkomiteen om avgrensningen mellom de ulike organer, at jeg kan henvise til at slik uro gjør seg gjeldende i det norske Storting. Det vil styrke argumentasjonen for at den Vesteuropaiske Union bør begrense sitt arbeid i hovedsak til Saar-problemet og til forsvarspolitiske spørsmål og rustningskontrollspørsmål.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at de talere som heretter tegner seg, får inntil 2 minutter, — og anser det som bifalt.

Selvik: Europarådet har ikke fått den sentrale plass i europeisk politikk som det var tiltenkt. Vi kan vel betrakte det som en kjensgjerning. Og vi må vel også kunne medgi at det ble skapt på en stemningsbølge uten noe klart gjennomtenkt og konkret utformet program. Ved siden av de andre samarbeidsorganisasjoner som allerede var skapt på det økonomiske og forsvarspolitiske område, OEEC og NATO, har det heller ikke vært mulig for Europarådet å finne et naturlig avgrenset samarbeidsområde. Det kan vel også være noe i det som hr. Finn Moe pekte på, at striden om arbeidsgrunnlaget, mellom føderalister og funksjonalister i noen grad har vært en hemsko for Rådet. Men det er vel andre ting som har vært mer avgjørende. Under truselen om økonomisk undergraving eller å bli rent overende militært slik som de vesteuropeiske land følte seg utsatt for for en del år tilbake, var man så å si helt og holdent avhengig av samarbeid med De Forente Stater og Canada, og i den tidsnød som man befant seg, ville det ikke vært mulig for en europeisk organisasjon å skape den trygghetsfølelse og sikkerhet som man hadde behov for.

Under andre forhold kunne man naturligvis ha tenkt seg et Europaråd tilknyttet FN's økonomiske Europakommisjon som et parlament så å si for FN region Europa. Nå, det nytter jo ikke å filosofere stort over muligheter som ikke har vært til stede. Men jeg nevner det, for det ligger dog noe av et perspektiv der som jeg mener man ikke bør tape av syne. At dagens situasjon for Europarådet er lite tilfredsstillende, det er åpenbart for alle, og for så vidt er det fullt ut berettiget å etterlyse en avklaring av Europarådets oppgaver i fremtiden. Men man skal være oppmerksom på at det er ikke først og fremst et institusjonelt problem som foreligger, et spørsmål om rasjonell arbeidsdeling mellom

forskjellige internasjonale samarbeidsorganisasjoner. Det er reelle, politiske problemer som ligger bak, og på dette plan, på det politiske plan, er det så visst ikke noe klart og entydig bilde man har foran seg i dag, men et temmelig variert og utflytende bilde. Det er ikke en enkelt tendens, men mange vagabonderende strømninger som gjør seg gjeldende.

At Vest-Tyskland er kommet med i NATO og Vestunionen, er et nytt trekk i bildet, og det kan muligens føre til at kjernestatene i Europa — for å si det slik — i Vestunionen og kull- og stålfellesskapet kan komme til å ta hånd om så mye av europeiske fellesanliggender at Europarådet kanskje kan komme til å bli hengende enda mer i løse luften enn det har gjort. Men man skal ikke trekke altfor vidtgående forhåndsslutninger. Jeg har forstått det slik at der er enighet om at NATO-rådet skal være det avgjørende politiske samarbeidsorgan, og en skulle vel også tro at en del, ja, kanskje de fleste av Vestunions-statene vil være interesserte i at det politiske tyngdepunkt fremdeles blir liggende i NATO-rådet for at ikke en enkelt makt — det er ikke nødvendig å nevne navn — skal bli for dominerende. Men det får så være. Selv om det er sterke føderalistiske integresjonstendenser som gjør seg gjeldende i Vestunionen og stålfellesskapet, kan man dog ikke se bort fra at der også er andre krefter, motkrefter, som gjør seg gjeldende, og som trekker i andre retninger.

I en artikkel i «Arbeiderbladet» i dag, signert F. M., blir det filosofert over et nøytralt Tyskland, og det må vel være et ganske annet perspektiv som nærmest utelukker det første. Jeg for min del kan iallfall ikke se noen overensstemmelse mellom et nøytralt Tyskland — hvis man overhodet kan tenke seg det — og en sterk, dominerende Vestunion. Vel, hvor realistisk denne problemstillingen om et nøytralt Tyskland er eller ikke er, det skal jeg ikke si noe om. Jeg nevner bare spørsmålet for å vise hvor uklar den europeiske politiske situasjon er i øyeblikket, og hvor uhyre vanskelig det er å ha skråsikre meninger om hvilken retning utviklingen i den nærmeste tid fremover vil ta. Det gjelder også i aller høyeste grad Europarådet. En kan ikke løsrive det fra hele det europeiske problemkompleks. Og jeg tror en skal være meget forsiktig med å frata Europarådet eksistensberettigelsen. Det står dog tross alt som eksponent for Europatanken. Vel kan den være uklar og følelsesbetonet, men det er likevel ikke den ringeste tvil om at en sterkere samling i Europa, en europeisk integrering som det har vært sagt,

er noe av en bydende nødvendighet hvis ikke vår verdensdel skal sakke akterut og bli et permanent uroelement i verdenspolitikken. For så vidt har Europarådet en sterk basis. Det er et arbeid som er tatt opp, som samsvarer med det som en kunne kalle en historisk nødvendighet. Vi kan beklage at det ikke har lyktes å plasere Europarådet institusjonelt som en viktig, koordinerende instans, men vi skal ikke bryte staven over det. Jeg er enig i det som har vært sagt av en rekke foregående talere nå, at på dette område må en ta tiden og tålmodigheten til hjelp, og jeg vil gjerne føye til som min oppfatning, at vi bør vende litt mindre av en kald skulder mot Europarådet enn vi hittil har gjort. Det gjelder også de føderalistiske tendensene som gjør seg gjeldende. Jeg er enig med utenriksministeren i det vesentligste av det han sa der, men det kan likevel tenkes at der kan være samarbeidsobjekter som best løses på føderal basis, og jeg tror at da skal vi være med på å drøfte dem på et helt fordomsfritt grunnlag.

Det er ellers klart at det internasjonale samarbeid, hele dette nettverk av samarbeidsorganisasjoner som vi har fått etter krigen, representerer ikke så lite av en påkjenning for et lite land — for dets utenriksledelse, og en kan vel si, litt av en økonomisk påkjenning også, og der er utvilsomt fra vårt synspunkt sett et behov for avgrensning, rasjonalisering og en fornuftig arbeidsordning, slik at man mest mulig unngår dobbeltarbeid. Men da er det ikke bare Europarådet som kommer i søkelyset, jeg tror det er mange av de internasjonale samarbeidsorganer og samarbeidsorganisasjoner som en nær sagt med like stor rett kan rette søkelyset mot. Når det gjelder Europarådet, vil jeg også på dette område be om en viss overbærenhet, ja, en større overbærenhet her enn når det gjelder de fleste andre organisasjoner.

Det internasjonale samarbeid er kommet for å bli, det har vært understreket meget sterkt fra denne talerstol av utenrikskomiteens formann. Det betyr nødvendigvis ikke at hver enkelt samarbeidsorganisasjon som er skapt, er et blivende trekk i bildet, og slik som det fortøner seg i dag, er det svært få av de regionale sammenslutninger som jeg er helt skråsikker på vil komme til å eksistere i all fremtid. OEEC må en vel iallfall kunne betrakte som et situasjonsorgan, nødvendig i sin tid for å løse viktige oppgaver, men det har fått mindre betydning i det siste, og hvis ordningen med konvertibel valuta blir gjennomført, vil det vel ikke være så svært meget som binder OEEC sammen utenom liberaliseringskvotene for handelen. Da kunne jeg godt tenke meg at man vil komme tilbake til det spørsmål

som har vært oppe i forsamlingen, om en integrering av Europarådet i OEEC. Ministerrådet har avvist det ut fra den betraktning at den nåværende ordning med samarbeidskomiteer er tilstrekkelig, og det kan godt være at det rent teknisk sett er riktig. Men spørsmålet kan komme til å fortone seg annerledes om noen tid, og vi skal aldeles ikke utelukke at når det gjelder det økonomiske samarbeid, kan det i årene fremover bli muligheter for Europarådet til å plasere seg som et viktig ledd i mer praktisk-politisk arbeid på dette felt, for å si det slik.

En annen ting er at jeg for så vidt godt kan underskrive oppfordringen fra utenrikskomiteens formann. For i en slik uklar situasjon som nå bør man ikke lage et altfor svært apparat. Man bør ikke ta på seg mer arbeid i Europarådet enn at man har begge bein på jorda. Men jeg vil svært nødig at vi skulle være med på å undergrave, enn si torpedere Europarådet.

Presidenten: Den reglementsmessige tid er straks forbi. Men presidenten ber om Tingets bemyndigelse til å fortsette utover, i hvert fall til klokken 23, — og anser det som bifalt.

Wikborg: Jeg synes nok at hr. Finn Moe var noe vel pessimistisk når det gjelder Europarådets fremtid, og jeg deler helt ut de synsmåter som er kommet fra en rekke talere etterpå, om at hele Europa-problemet befinner seg i en sterk utviklingsperiode og at vi derfor må være tålmodige. Vi kan ikke vente at et par tusen års historie skal endevendes i løpet av 6 år. Men den omstendighet at vi i dag har en rekke organer og organisasjoner som uttrykk for felles bestrebelser i Europa, viser at selve idéen er levende, er dynamisk i denne del av verden. Det er tegn på livskraft, og jeg tror med utenriksministeren at den differensiering som har gjort seg gjeldende nettopp i den perioden vi for øyeblikket er inne i, bare kan være av det gode, og at det ikke for øyeblikket ville være noen riktig politikk — dessuten ville det jo ikke være mulig — å få brakt alle disse organer inn under en hatt.

Så lenge samarbeidstanken befinner seg i en slik utvikling, er det rimelig at en viss uklarhet gjør seg gjeldende, at der blir et visst dobbeltarbeid, overlapping. Men man bør ikke av den grunn felle en for tidlig dom over hele dette problemkomplekset.

Jeg forstår at hr. Finn Moe er en varm tilhenger av Europa-tankens. Det er jeg for min del også. Jeg er overbevist om at alle disse fellesbestrebelser i Europa er sprunget ut av en dyp, instinktiv følelse av at vi må stå sammen, om vi skal overleve, ikke bare rent mili-

idealer, og hvor vi er innbyrdes avhengige av hverandre, men hvor vi trenger å komme hverandre meget nærmere og å bryte ned en mengde grenser også av økonomisk art. Så spredt som vi ofte opptrer, får vi ikke den kraft bakom det vi gjør, som vi kunne ha om vi formådde å se litt mer bort fra våre rene nasjonale interesser og kunne se det hele i større sammenheng. Derfor håper jeg at Europarådet vil komme igjennom disse overgangsalderens vanskeligheter og bli en organisasjon som virkelig kan danne grunnlaget for og bli et forum for en dyp europeisk samhörighet.

Løberg: Den foreliggende innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen bygger på Stortingsmelding nr. 54. I innstillingen er det to punkter som har vesentlig interesse. Det er det punkt hvor det heter:

«Under omtalen av Europarådets forhold til andre internasjonale organisasjoner understreker utkastet viktigheten av å unngå dobbeltarbeid, slik at Europarådet ikke tar opp nye arbeidsoppgaver før det er brakt på det rene at slike ikke alt er tatt opp av andre internasjonale organisasjoner.»

Komiteen sier at den

«vil si seg enig i en slik betraktning. Med alle de internasjonale organisasjoner en nå har på nær sagt alle felter, må det være makt-påliggende å komme bort fra enhver unødig form for dobbeltbehandling av saker.»

Det andre punktet er det som utenrikskomiteens formann siterte i sitt innlegg. Det er dette:

«Komiteen vil peke på at Europarådets plass i det europeiske samarbeid for tiden er uklar. Det synes derfor å være et sterkt behov for at de regjeringer som er med i det europeiske samarbeid tar hele situasjonen opp til fornyet overveielse og søker å skape klare linjer for det fremtidige arbeid.»

Så står det:

«Komiteen anser det for påkrevet at det blir ført forhandlinger mellom regjeringene om dette.»

Det er de to punktene som foreligger fra utenriks- og konstitusjonskomiteen for Stortinget i dag, og jeg vil med en gang ha sagt at det ikke er noe merkelig i at det blir debatt om denne innstillingen ut fra de to første innlegg, innlegget fra representanten Løvlien og innlegget fra utenriks- og konstitusjonskomiteens formann, hr. Finn Moe. Jeg er uenig med representanten Løvlien i hans syn som første debattant, hvor han sier at han ikke vil stemme imot den foreliggende melding, men at han håpet — omtrent slik sa han det — eller ventet at det snart ville komme et forslag om at man opphevet hele Europarådet.

Jeg er heller ikke enig i utenriks- og konstitusjonskomiteens formanns tankegang, hvis hensikten her er den å redusere Europarådet til noe annet enn det det ble opprettet som, og som det er. Man kan si som enkelte debattanter og som enkelte stortingsrepresentanter sier i korridorene her, at det er en «pratemølle». Man kan si det som utenriksministeren sa, — han sa det slik i sitt ganske gode foredrag, må jeg få lov til å si — at det var kanskje mangel på ansvar hos forskjellige nasjonalforsamlinger når de valgte sine folk, idet de kanskje valgte for meget av entusiaster, og at man derved ikke fikk den klare form man burde ha i resolusjonene.

Jeg vil si med engang, at selv om det i dagens situasjon skulle være slik at de forskjellige nasjonalforsamlinger velger entusiaster, og selv om resolusjonene ikke alltid skulle være så klare som de formes når diplomatiet land og land imellom ordner opp i den utenrikspolitiske situasjon, så er Europarådet i dag som grunnlag for opinionsyrtringer folkene imellom av den absolutt største verdi. Jeg kan godt forstå at man kan hevde at et Europaråd med 300 funksjonærer muligens bør rasjonaliseres litt, men man skal være oppmerksom på at når tanken om rasjonalisering av Europarådet kommer fra et lite land som ikke engang er medlem av Vestunionen, hvilket alternativ for det opinionsdannende politiske arbeid står da åpent, hvis konsekvensen av dette og resultatet av dette skulle bli at Europarådet falt ned på et felt og på en basis hvor det ikke hadde sin opinionsdannende karakter? Hva skulle så inntreffe? Da ville nettopp dette inntreffe at de land som i dag står i stål- og kullorganisasjonen i Vest-Europa, etter hvert ville oppta de oppgaver Europarådet i dag har, og man vil muligens få en invitt til Norge uten at man ber om det, og man vil muligens da komme i den situasjon at kløften mellom øst og vest blir noe større enn den er i dag. Europarådet er det forum hvor også de nøytrale land i Europa kan møte, der kan eventuelt Sveits komme inn, Irland komme inn og være med, og Sverige, og hvis man skulle bringe den politiske situasjon dit at det ikke fantes noe Europaråd i den forstand vi mener det skal være, da står det alternativ tilbake: på den ene side å slutte seg eventuelt til Vestunionens stater og på den annen side at vi vil komme i den situasjon at kløften vil være der i langt større utstrekning enn nå.

Jeg hørte med stor interesse på sakens ordfører, hr. Konrad Knudsen. Han sa at den menneskelige hjerne lar seg omstille. Jeg er helt og dypt enig med hr. Konrad Knudsen. Den menneskelige hjerne har når det gjelder

tært, men også kulturelt og økonomisk. Derfor tror jeg vi skal være med på å støtte enhver bestrebelse på større enhet, så meget mer som denne enheten jo fremfor alt vil ha betydning for kjerneproblemet i tradisjonell europeisk politikk, nemlig forholdet mellom Tyskland og Frankrike. Alt som kan bidra til at de to land knyttes nærmere sammen, vil være med på å svekke et uromoment i vår verdensdel. Og selv om det i dag ikke er noe problem, iallfall av særlig høy rang, kan det meget lett komme til å bli det. Derfor er det for oss om å gjøre at forholdet mellom Tyskland og Frankrike blir så godt som mulig, at det samarbeidet blir så intimt som mulig, og at fellesskapstanken virkelig vinner fotfeste i de folkene.

Det som er av nærmeste interesse for oss i denne debatten her i dag, er å forsøke å være med på å trekke opp de linjer som vår andel i dette arbeid skal følge i den nærmeste tid.

Jeg er helt enig i det som er blitt sagt, at der uansett om vi har fått disse andre organisasjonene, er en rest, og en meget stor og vesentlig rest, som Europarådet og bare det kan vareta, og jeg mener at det burde være norsk utenrikspolitikkens oppgave å gjøre den resten så stor som mulig. Jeg hørte derfor med stor tilfredshet det utenriksministeren sa om hva vi burde bestrebe oss på vis à vis Vestunionen og Montanunionen. Det er, tror jeg, meget viktig at to så sentrale spørsmål som transportproblemet og den sivile utnyttelse av atomenergien blir behandlet innenfor Europarådet, og at ikke noen av de andre organene, om jeg må bruke det uttrykket, tilraner seg de deler av europeisk samarbeid. Det ville skade de vesentlige områder det der gjelder. Den sivile utnyttelse av atomenergien bør være et felleseuropeisk anliggende, og det er Europarådet som aller best er skikket til å vareta det område. Det samme gjelder også transportproblemene, og jeg håper at det vil lykkes utenriksministeren på det forestående møte å føre en vellykket kamp for at disse overmåte viktige områder blir forbeholdt Europarådet, om det da er mulig.

Det er også med tilfredshet vi kan konstatere at der er gjort et fremstøt på det sosiale område ved at vi har fått en permanent sosial ekspertkomite opprettet av Ministerkomiteen, etter at Europarådet hadde tatt initiativet. For vårt land, hvor vi gjerne vil føre en radikal sosialpolitikk — det er jo i dag alle politiske partiers ønske — er det av overordentlig stor betydning at vi ikke kommer så langt foran de land som vi naturlig arbeider sammen med og konkurrerer med, at vi tilføyes store og unødige skadevirkninger. Det er av den aller største betydning for oss at det så vidt mulig

er en felles sosiallovgivning, at man følger de samme prinsipper og regler i de land med hvilke vi konkurrerer. Jeg tenker f. eks. på hva det ville bety for vår skipsfart om man hadde de samme regler i en del av de land som vi naturlig konkurrerer med, bl. a. i farten på Nordsjøen og på Østersjøen. Jeg håper at det vil lykkes den permanente ekspertkomite å gjøre en aktiv innsats for at vi kan komme fram til en så vidt mulig felles europeisk sosial standard.

De oppgaver som jeg mener det ville være naturlig fra norsk hold å ta opp på det forestående møte, er da å løse de uklarheter som knytter seg til dobbeltbehandling av saker, og hvor jeg mener at det fra norsk side skal arbeides for en preferanse for Europarådet, at både Vestunionen og Montanunionen bør søkes overbevist om at de bør overlate til Europarådet de viktige områdene som jeg nevnte tidligere, og som er av så stor betydning for den fremtidige økonomiske og også kulturelle enhet i vår verdenshandel. For ikke minst transportproblemet har jo en sterk kulturell side, selv om det overveiende er et økonomisk spørsmål.

Det er vanskelig for en som, slik som tilfellet er med meg, ikke har deltatt i Europarådets møter, å gjøre seg opp noen mening om hvorvidt sekretariatet er for stort, om utgiftene for Europarådet er for store i forhold til det arbeid det utfører. Alle slike organisasjoner har en tendens til å vokse svært meget, og jeg tror det er sunt at man alltid er på vakt og forsøker å holde utgiftene nede. Men det spørsmål får da vesentlig drøftes av dem som selv har deltatt i arbeidet der nede og kjenner oppgavene og vet hva sekretariatet har å gjøre og i hvilken utstrekning det da utfører det arbeid det skulle, eller om der for mange funksjonærer.

Jeg har også funnet det litt merkelig med disse hyppige og korte møtene, for det er min erfaring fra internasjonale konferanser at de tar meget lengre tid enn de nasjonale møter. Det tar tid å komme i gang, det tar tid å få drøftet problemene, og et 3—4 dagers møte, som jeg har inntrykk av at man undertiden har holdt i Europarådet, kan ikke jeg begripe kan tjene noen rimelig hensikt. Men som sagt, også det spørsmål må da nærmest vurderes av dem som har deltatt i arbeidet og som derfor kan uttale seg om det med første hnds kunnskap.

Det jeg vil slutte med å si er at det er vår interesse å ha et sterkt samhold i Europa, og jeg tror at Europarådet er et tjenlig middel til å fremme det samhold og knytte de nasjoner sammen som har et felles kulturgrunnlag, har felles frihetsidealer, felles demokratiske

idealer, og hvor vi er innbyrdes avhengige av hverandre, men hvor vi trenger å komme hverandre meget nærmere og å bryte ned en mengde grenser også av økonomisk art. Så spredt som vi ofte opptrer, får vi ikke den kraft bakom det vi gjør, som vi kunne ha om vi formådde å se litt mer bort fra våre rene nasjonale interesser og kunne se det hele i større sammenheng. Derfor håper jeg at Europarådet vil komme igjennom disse overgangsalderens vanskeligheter og bli en organisasjon som virkelig kan danne grunnlaget for og bli et forum for en dyp europeisk samhörighet.

Løberg: Den foreliggende innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen bygger på Stortingsmelding nr. 54. I innstillingen er det to punkter som har vesentlig interesse. Det er det punkt hvor det heter:

«Under omtalen av Europarådets forhold til andre internasjonale organisasjoner understreker utkastet viktigheten av å unngå dobbeltarbeid, slik at Europarådet ikke tar opp nye arbeidsoppgaver før det er brakt på det rene at slike ikke alt er tatt opp av andre internasjonale organisasjoner.»

Komiteen sier at den

«vil si seg enig i en slik betraktning. Med alle de internasjonale organisasjoner en nå har på nær sagt alle felter, må det være makt-påliggende å komme bort fra enhver unødigg form for dobbeltbehandling av saker.»

Det andre punktet er det som utenrikskomiteens formann siterte i sitt innlegg. Det er dette:

«Komiteen vil peke på at Europarådets plass i det europeiske samarbeid for tiden er uklar. Det synes derfor å være et sterkt behov for at de regjeringer som er med i det europeiske samarbeid tar hele situasjonen opp til fornyet overveielse og søker å skape klare linjer for det fremtidige arbeid.»

Så står det:

«Komiteen anser det for påkrevet at det blir ført forhandlinger mellom regjeringene om dette.»

Det er de to punktene som foreligger fra utenriks- og konstitusjonskomiteen for Stortinget i dag, og jeg vil med en gang ha sagt at det ikke er noe merkelig i at det blir debatt om denne innstillingen ut fra de to første innlegg, innlegget fra representanten Løvlien og innlegget fra utenriks- og konstitusjonskomiteens formann, hr. Finn Moe. Jeg er uenig med representanten Løvlien i hans syn som første debattant, hvor han sier at han ikke vil stemme imot den foreliggende melding, men at han håpet — omtrent slik sa han det — eller ventet at det snart ville komme et forslag om at man opphevet hele Europarådet.

Jeg er heller ikke enig i utenriks- og konstitusjonskomiteens formanns tankegang, hvis hensikten her er den å redusere Europarådet til noe annet enn det det ble opprettet som, og som det er. Man kan si som enkelte debattanter og som enkelte stortingsrepresentanter sier i korridorene her, at det er en «pratemølle». Man kan si det som utenriksministeren sa, — han sa det slik i sitt ganske gode foredrag, må jeg få lov til å si — at det var kanskje mangel på ansvar hos forskjellige nasjonalforsamlinger når de valgte sine folk, idet de kanskje valgte for meget av entusiaster, og at man derved ikke fikk den klare form man burde ha i resolusjonene.

Jeg vil si med engang, at selv om det i dagens situasjon skulle være slik at de forskjellige nasjonalforsamlinger velger entusiaster, og selv om resolusjonene ikke alltid skulle være så klare som de formes når diplomatiet land og land imellom ordner opp i den utenrikspolitiske situasjon, så er Europarådet i dag som grunnlag for opinionsytringer folkene imellom av den absolutt største verdi. Jeg kan godt forstå at man kan hevde at et Europaråd med 300 funksjonærer muligens bør rasjonaliseres litt, men man skal være oppmerksom på at når tanken om rasjonalisering av Europarådet kommer fra et lite land som ikke engang er medlem av Vestunionen, hvilket alternativ for det opinionsdannende politiske arbeid står da åpent, hvis konsekvensen av dette og resultatet av dette skulle bli at Europarådet falt ned på et felt og på en basis hvor det ikke hadde sin opinionsdannende karakter? Hva skulle så inntreffe? Da ville nettopp dette inntreffe at de land som i dag står i stål- og kullorganisasjonen i Vest-Europa, etter hvert ville oppta de oppgaver Europarådet i dag har, og man vil muligens få en invitt til Norge uten at man ber om det, og man vil muligens da komme i den situasjon at kløften mellom øst og vest blir noe større enn den er i dag. Europarådet er det forum hvor også de nøytrale land i Europa kan møte, der kan eventuelt Sveits komme inn, Irland komme inn og være med, og Sverige, og hvis man skulle bringe den politiske situasjon dit at det ikke fantes noe Europaråd i den forstand vi mener det skal være, da står det alternativ tilbake: på den ene side å slutte seg eventuelt til Vestunionens stater og på den annen side at vi vil komme i den situasjon at kløften vil være der i langt større utstrekning enn nå.

Jeg hørte med stor interesse på sakens ordfører, hr. Konrad Knudsen. Han sa at den menneskelige hjerne lar seg omstille. Jeg er helt og dypt enig med hr. Konrad Knudsen. Den menneskelige hjerne har når det gjelder

vår utenrikspolitikk, også i dette land og innenfor bestemte tidsrom omstillet seg ganske kvikt. Og når man nå har lagt opp et grunnlag for et internasjonalt samarbeid også med Europarådet som en av faktorene, så bør man la den menneskelige hjerne nå komme til hvile, så den iallfall tenker nøye over hvilke skritt man skal ta, innen man eventuelt foretar nye skritt. Har vi et organ som Europarådet, så la oss da bruke det slik som det kan brukes, la oss skape opinion gjennom Europarådet i den nåværende situasjon, med atomspørsmålet liggende der og med en rekke andre spørsmål som ligger der. Jeg snakker ikke der bare om de sosiale spørsmål, heller ikke bare om dette med menneskerettighetene; men de sosiale spørsmål og menneskerettighetene og det som kommer inn under disse problemer der — de utgifter vårt lille land i den forbindelse må betale til Europarådet, det er vel anbrakte penger. Jeg er ikke så redd for om Europarådet holder et par møter i året, og om resultatene i første omgang ikke er så synbare. Både de interparlamentariske kongressene og Europarådets arbeid — deri er jeg enig med en rekke talere — må vurderes på en litt annen måte enn man vurderer samarbeidet nasjonene mellom for øvrig. Det er mangelen på samarbeid, mangelen på forståelse, mangelen av å møtes, også om man er uenige, som i langt større grad enn noe annet gjør de utenrikspolitiske vanskeligheter så store som de faktisk er i dag. Utenriksministeren sa i sitt innlegg at han var glad for den «klare utforming» som var kommet fra representanten Finn Moe; han tok den opp på sin måte og ga den en konklusjon som han kunne underskrive. Men hvis hensikten med denne debatt er å gi vår utenriksminister i Ministerkomiteen et grunnlag for å skape en eventuell klarhet, bør man iallfall også ta den reservasjon, at hvis den klarheten skal skapes, bør det være under den forutsetning at man ikke skaper større skillelinjer, men muligens, der hvor også de nøytrale stater er med, i første rekke skaper et nytt og bedre grunnlag for Europarådets eksistens enn det som akkurat i øyeblikket eksisterer. Man skal være oppmerksom på at hvis ikke Vestunionen var dannet nå, hvis vi ikke i dag hadde hatt de vestunionelle statene, slik de står og med det skisma som også der er, da ville Europarådet muligens ha kunnet fylle sin oppgave noe bedre. Og der er oppgaver nok å ta av.

Finn Moe: Hadde jeg visst at det skulle blitt så lang debatt, skulle jeg ha holdt inne med det jeg sa, selv om jeg syntes at det var min plikt å si fra om en utvikling som jeg har følt bekymring for i lengre tid. Jeg forsøkte

å fatte meg i korthet. Det har åpenbart gitt anledning til en del misforståelser, som jeg gjerne vil forsøke å rette.

La meg først få lov til å si at det ble bestridt at Europarådets innflytelse og betydning har avtatt. Det er selvsagt gjenstand for ens personlige vurdering. Men jeg vil dog få lov til å spørre om hvor ofte Ministerkomiteen har hatt møte? Da den møttes i desember i fjor, hadde den, så vidt jeg vet, ikke møtt på to år, iallfall kan jeg ganske trygt si ikke på et og et halvt år. Hvor ofte er den rådgivende forsamling blitt rådspurt av regjeringene? Ytterst sjelden. Det er som det engelske tidsskrift «Economist» skrev, at fordi den ikke blir rådspurt, har den funnet på å rådspørre seg selv.

Så til misforståelsene. Jeg har ikke sagt, som jeg forstod at hr. Smitt Ingebretsen hadde oppfattet meg, at man skal skape klarere linjer i det europeiske samarbeid ved å nedlegge Europarådet. Og jeg har heller ikke sagt at vi skal gå inn i Vestunionen. Jeg er personlig tilhenger av dette, men jeg forstår meget godt at det er et flertall i denne sal imot å gå inn i Vestunionen, og jeg vil derfor ikke komme med noe slikt forslag. La det være helt klart.

Jeg er derfor heller ikke interessert i at Vestunionen får noe utvidet arbeidsområde. Men det som jeg ønsket å si, var at hvis det ikke kan skapes klarere linjer for det europeiske samarbeid, vesentlig bestående i en begrensning av arbeidsområdene og slik at man fordeler funksjonene mellom disse forskjellige organer for europeisk samarbeid, kan man like godt nedlegge Europarådet eller innskrenke dets virksomhet i betraktelig grad. Og her må jeg få lov til å si at jeg tror nok at Europarådets oppgaver må innskrenkes, selv om det lykkes å skape klarere linjer. Jeg vil stille det spørsmål: Hvilke arbeidsoppgaver står det igjen for Europarådet? Vestunionen tar seg av det forsvarsmessige, det militære, de samarbeidsoppgaver som man kan ha når det gjelder forsvaret. Det vesentligste av det økonomiske samarbeidet vil ligge hos kull- og stålfellesskapet, fordi at hvis det ikke skapes klarere linjer her, vil seks stater i Europa — Frankrike, Tyskland, Italia og Be-Ne-Luxlandene — anse kull- og stålfellesskapet som organet for det økonomiske samarbeidet, for den økonomiske integrering av Europa. Og når hr. Wikborg sier at vi må insistere på at Europarådet får stelle med atomenergien, vil ikke disse landene gå med på det. Hva blir det da igjen til Europarådet? Jo, det blir noen sosiale, kulturelle og juridiske oppgaver. Men her er det dessverre ikke meget å gjøre. Det internasjonale samarbeid er i dag så sterkt

utbygd på alle samfunnslivets felter at vi har et nettverk av tekniske samarbeidsorganer og konvensjoner som dekker praktisk talt alt. Og det er uunngåelig at Europarådet, hvis det beskjeftiger seg med disse oppgavene, kommer i konflikt med de andre organer. Jeg skal få lov til å ta noen eksempler. På det sosiale området har vi Den internasjonale arbeidsorganisasjon, og vi har Verdens helseorganisasjon som steller med disse ting. Når det gjelder flyktningspørsmålet, har vi FN's flyktningskommissær, og vi har andre flyktningskomiteer. Når det gjelder det juridiske området, er det utarbeidet noen konvensjoner, men de er svært generelt formulert. Utenriksministeren nevnte menneskerettighetserklæringen. Ja, vi har allerede en menneskerettighetserklæring i FN. Dette er en europeisk utgave, som kanskje går noe lenger, men det er dog altså bare en europeisk menneskerettighetserklæring når vi allerede har en internasjonal. Derfor vil jeg få lov å fremsette den påstand at hvis Europarådet skal ha det som vesentlig oppgave å stille med sosiale, kulturelle og juridiske konvensjoner, er det ikke til å unngå at det blir dobbeltarbeid med de andre internasjonale organisasjoner vi har. Det vil iallfall bli sterkt begrensede oppgaver, og da må jeg få lov å si — og den kritikk forstår jeg det er enighet om — at hva man da skal med et sekretariat på 269 medlemmer og et budsjett på 17 millioner, det forstår jeg ikke. Og hvorfor skal man møtes mer enn én gang om året. Jeg må få lov å nevne et eksempel på — jeg vil bruke et sterkt ord — den ansvarsløshet man her går frem med. Man har innkalt en sesjon av den Rådgivende Forsamling til begynnelsen av juli. Denne sesjon skal vare fra tirsdag morgen til lørdag aften, og den skal behandle en lang rekke viktige spørsmål, et viktig spørsmål om formiddagen og et annet om ettermiddagen. Jeg kaller ikke det en ansvarlig fremgangsmåte.

Og hvorfor skal Europarådet ha en rekke komiteer som reiser rundt til alle Europas hovedsteder for å holde møter? Europarådet vil, selv om man ser det under den beste synsvinkel, slik som det er fremholdt av forskjellige talere her i kveld, ha en begrenset oppgave, og da må også organene være begrenset.

La meg til slutt få komme inn på et punkt som utenriksministeren nevnte fra mitt første innlegg. Jeg har ikke villet rette noen som helst kritikk mot den norske regjering. La det være helt klart. Jeg har villet rette en kritikk mot at de stater som dannet Vestunionen, ikke drøftet saken med Europarådets andre medlemsstater, altså med de medlemsstater i Europarådet som ikke skulle være

med i Vestunionen. Jeg vet inderlig godt at årsaken til at man ikke har spurt om Norge og Danmark og andre ville være med i Vestunionen, er at man anser det for uheldig at alle de europeiske medlemmer i NATO står i én organisasjon. Altså kan ikke alle stå der, noen må stå utenfor. Men hvorfor skal det da nettopp være Norge, Danmark, Tyrkia og Grekenland? Hvorfor ikke like godt Belgia og Holland? Hvorfor kunne man ikke i det hele tatt drøfte dette spørsmål mer? Jeg synes at dette smaker lite grann av stormaktspolitikk, og det er derfor jeg har villet si det. Det er ikke noen som helst kritikk mot den norske regjering. Jeg er fullt overbevist om at hvis det her i landet hadde vært stemning for å slutte seg til Vestunionen, ville Regjeringen ha foretatt det nødvendige for at vi kunne ha blitt med. Det er ikke det som er grunnlaget for min kritikk, men det er dette at andre stater bestemmer ens stilling i samarbeidsbildet uten overhodet å drøfte saken med dem det gjelder.

Presidenten: De etterfølgende talere har en taletid av inntil 2 minutter.

Utenriksminister Lange: Jeg er enig i at man skal se på internasjonale organisasjoner som vi er med i, med kritikk, men jeg synes utenrikskomiteens formann gikk litt vel langt og kanskje tok munnen litt vel full i sin kritikk nå. Jeg skal bare gi den faktiske opplysning at Ministerkomiteen hadde et møte i oktober 1953, et i mai og et i desember 1954. Det er altså ikke halvannet eller 2 års mellomrom, men 6—7 måneders mellomrom. Og mellom møtene i Ministerkomiteen møter ministrenes stedfortredere, ofte med så korte mellomrom som 1 måned, og gjør arbeidet på ministrenes vegne. Det er en del av rasjonaliseringen av det internasjonale arbeid at man ikke forlanger at utenriksministrene selv skal reise ustanselig til møter, men at de skal ha en viss sjanse til å holde kontakt med sine hjemlige parlamenter.

Det er en vesensforskjell mellom FN's menneskerettighetserklæring og den europeiske menneskerettighetskonvensjon. En erklæring er bare et moralsk forpliktende dokument, en konvensjon er et juridisk bindende dokument med sanksjoner. Selv om de forskjellige samarbeidsorganisasjoner som hr. Finn Moe nevnte, på det sosialpolitiske område arbeider med de samme problemer, kan man innenfor den snevre ramme som Europarådet utgjør, nå lenger og få konvensjoner med et mer vidtgående innhold enn man kan få i den mere verdensomspennende ramme.

Når jeg tok ordet, var det for å rette en

utbygd på alle samfunnslivets felter at vi har et nettverk av tekniske samarbeidsorganer og konvensjoner som dekker praktisk talt alt. Og det er uunngåelig at Europarådet, hvis det beskjeftiger seg med disse oppgavene, kommer i konflikt med de andre organer. Jeg skal få lov til å ta noen eksempler. På det sosiale området har vi Den internasjonale arbeidsorganisasjon, og vi har Verdens helseorganisasjon som steller med disse ting. Når det gjelder flyktningspørsmålet, har vi FN's flyktningskommissær, og vi har andre flyktningskomiteer. Når det gjelder det juridiske området, er det utarbeidet noen konvensjoner, men de er svært generelt formulert. Utenriksministeren nevnte menneskerettighetserklæringen. Ja, vi har allerede en menneskerettighetserklæring i FN. Dette er en europeisk utgave, som kanskje går noe lenger, men det er dog altså bare en europeisk menneskerettighetserklæring når vi allerede har en internasjonal. Derfor vil jeg få lov å fremsette den påstand at hvis Europarådet skal ha det som vesentlig oppgave å stille med sosiale, kulturelle og juridiske konvensjoner, er det ikke til å unngå at det blir dobbeltarbeid med de andre internasjonale organisasjoner vi har. Det vil iallfall bli sterkt begrensede oppgaver, og da må jeg få lov å si — og den kritikk forstår jeg det er enighet om — at hva man da skal med et sekretariat på 269 medlemmer og et budsjett på 17 millioner, det forstår jeg ikke. Og hvorfor skal man møtes mer enn én gang om året. Jeg må få lov å nevne et eksempel på — jeg vil bruke et sterkt ord — den ansvarsløshet man her går frem med. Man har innkalt en sesjon av den Rådgivende Forsamling til begynnelsen av juli. Denne sesjon skal vare fra tirsdag morgen til lørdag aften, og den skal behandle en lang rekke viktige spørsmål, et viktig spørsmål om formiddagen og et annet om ettermiddagen. Jeg kaller ikke det en ansvarlig fremgangsmåte.

Og hvorfor skal Europarådet ha en rekke komiteer som reiser rundt til alle Europas hovedsteder for å holde møter? Europarådet vil, selv om man ser det under den beste synsvinkel, slik som det er fremholdt av forskjellige talere her i kveld, ha en begrenset oppgave, og da må også organene være begrenset.

La meg til slutt få komme inn på et punkt som utenriksministeren nevnte fra mitt første innlegg. Jeg har ikke villet rette noen som helst kritikk mot den norske regjering. La det være helt klart. Jeg har villet rette en kritikk mot at de stater som dannet Vestunionen, ikke drøftet saken med Europarådets andre medlemsstater, altså med de medlemsstater i Europarådet som ikke skulle være

med i Vestunionen. Jeg vet inderlig godt at årsaken til at man ikke har spurt om Norge og Danmark og andre ville være med i Vestunionen, er at man anser det for uheldig at alle de europeiske medlemmer i NATO står i én organisasjon. Altså kan ikke alle stå der, noen må stå utenfor. Men hvorfor skal det da nettopp være Norge, Danmark, Tyrkia og Grekenland? Hvorfor ikke like godt Belgia og Holland? Hvorfor kunne man ikke i det hele tatt drøfte dette spørsmål mer? Jeg synes at dette smaker lite grann av stormaktspolitikk, og det er derfor jeg har villet si det. Det er ikke noen som helst kritikk mot den norske regjering. Jeg er fullt overbevist om at hvis det her i landet hadde vært stemning for å slutte seg til Vestunionen, ville Regjeringen ha foretatt det nødvendige for at vi kunne ha blitt med. Det er ikke det som er grunnlaget for min kritikk, men det er dette at andre stater bestemmer ens stilling i samarbeidsbildet uten overhodet å drøfte saken med dem det gjelder.

Presidenten: De etterfølgende talere har en taletid av inntil 2 minutter.

Utenriksminister Lange: Jeg er enig i at man skal se på internasjonale organisasjoner som vi er med i, med kritikk, men jeg synes utenrikskomiteens formann gikk litt vel langt og kanskje tok munnen litt vel full i sin kritikk nå. Jeg skal bare gi den faktiske opplysning at Ministerkomiteen hadde et møte i oktober 1953, et i mai og et i desember 1954. Det er altså ikke halvannet eller 2 års mellomrom, men 6—7 måneders mellomrom. Og mellom møtene i Ministerkomiteen møter ministrenes stedfortredere, ofte med så korte mellomrom som 1 måned, og gjør arbeidet på ministrenes vegne. Det er en del av rasjonaliseringen av det internasjonale arbeid at man ikke forlanger at utenriksministrene selv skal reise ustanselig til møter, men at de skal ha en viss sjanse til å holde kontakt med sine hjemlige parlamenter.

Det er en vesensforskjell mellom FN's menneskerettighetserklæring og den europeiske menneskerettighetskonvensjon. En erklæring er bare et moralsk forpliktende dokument, en konvensjon er et juridisk bindende dokument med sanksjoner. Selv om de forskjellige samarbeidsorganisasjoner som hr. Finn Moe nevnte, på det sosialpolitiske område arbeider med de samme problemer, kan man innenfor den snevre ramme som Europarådet utgjør, nå lenger og få konvensjoner med et mer vidtgående innhold enn man kan få i den mere verdensomspennende ramme.

Når jeg tok ordet, var det for å rette en

misforståelse som oppsto på grunn av det jeg sa om at jeg ville motarbeide at kull- og stålfellesskapet skulle håndtere slike spørsmål som internasjonale transportspørsmål, europeiske jordbruksspørsmål, europeisk samarbeid om den fredelige bruk av atomenergien. Jeg er enig med hr. Finn Moe i at Europarådet ikke er et egnet forum for å håndtere de spørsmål. De bør etter min mening behandles i den Europeiske økonomiske Samarbeidsorganisasjon, OEEC. Jeg tror at hvis man vil, kan man opprettholde Den Europeiske Samarbeidsorganisasjon med et meget viktig arbeidsfelt også i fremtiden, og det er en av grunnene til at jeg ikke ser så pessimistisk på denne organisasjons fremtid som hr. Selvik gjør.

Bondevik: Det er eit par av talarane som har vore inne på det spørsmålet at Europarådet har mange møte pr. år. Dette har sine serlege årsaker og heng mellom anna saman med den akutte krisa som vi har hatt mellom aust og vest i det siste. Eg nemner det brennande spørsmålet om Europa-heren og Saarproblema, som har skift karakter med stutt mellomrom. Det vanlege er 2 møte pr. år, eitt om våren og eit om hausten. Det er røynslene som har ført til dette, mellom anna at dei mange komiteane i Europarådet må ha mange møte i ein av sesjonane for å leggja sakene til rettes for neste sesjon. Det er ei vanleg praktisk arbeidsordning. Alt tyder på at ein no har kome over denne krisa og dei vanskanne som ein har hatt, og dersom det ikkje kjem nye og vanskelege ting til, kan ein sikkert rekna med at det vil bli både stutte og få sesjonar i Europarådet i den næraste framtida.

Som hr. Finn Moe opplyste, skal Europarådet denne gongen berre sitja saman i fem dagar, og det kan då ingen kritisera. Det synest difor noko merkeleg når hr. Finn Moe nemner at det skal ta opp eitt viktig spørsmål om føremiddagen og eitt om ettermiddagen desse dagane. Dette skulle då tyda på at Europarådet har arbeidsstoff nok. Eg meiner at dersom ein skal vurdere denne saka rett, er det naudsynt å sjå på at det er ein spesiell situasjon som har vore årsaka til at Europarådet i nokre få høve har hatt tre og opp til fire møte i året. Men det er ikkje det normale, og ein kan truleg rekna med at det ikkje vil ta seg opp att.

Aabrek: Jeg tror det har vært meget nyttig at vi har fått denne debatten om Europarådet, blant annet av den grunn at jeg tror selve oppmerksomheten på Europarådet vil bli større nå enn den tidligere har vært. For hos

oss har Europarådet ikke hatt noen særlig sterk stilling. For oss har FN vært hovedorganisasjonen når det gjelder det internasjonale samarbeid, og vi har også, i det engere samarbeid, tenkt på det Nordiske råd, som mer har opptatt oss, og som har stått mer i brennpunktet for vår oppmerksomhet. Jeg tror nok at denne debatten kan være grunnlag for en større omtanke og interesse for selve Europarådets arbeid. Det er klart at med en større oppmerksomhet når det gjelder denne sak, vil det også melde seg kritikk, og det har vært kritikk på mange måter. Allikevel er jeg ikke i tvil om at det innenfor dette område er så store og så viktige og så vesentlige oppgaver at Europarådet er berettiget, og at det vil ha en fremtid for seg, selv om det kanskje i sine enkelte organisasjonsformer må omorganiseres, avgrense sine oppgaver og få nye oppgaver. Jeg tror at hvis Europarådet blir nedlagt i dag, vil man meget snart måtte gjenopprette det, for det er blitt litt av en nødvendighet i selve det europeiske samarbeid. På mange måter kan det kanskje sies at det har vært noe av en krise i Europaråd-samarbeidet, nettopp fordi det har vært så mange konkurrenter, men jeg tror ikke det går an å få løst dette spørsmålet om en avgrensning så hurtig. Det er en innviklet affære dette. Jeg tror det må en modningsprosess til. Men at vi innenfor dette område har et viktig arbeid, det er jeg ikke i tvil om.

Det har vært nevnt at det har vært meget dobbeltarbeid. Ja, naturligvis har det det, det er klart. Det er det jo i alle internasjonale organisasjoner. Det er ikke bare Europarådet som er belemret med det. Det er ikke lenge siden vi fikk utlevert liste med forkortelser av navnene på alle de internasjonale organisasjoner vi har, og vi så der hvilken masse av organisasjoner det er. Det er klart at det må være dobbeltarbeid innenfor dette. Det blir en vanskelig oppgave, og en meget nødvendig oppgave å få innskrenket det.

De hyppige møtene som har vært holdt, de har, som hr. Bondevik sa, vært helt situasjonsbestemt. De er holdt fordi situasjonen har vært akutt i enkelte spørsmål. Det er derfor man har måttet komme sammen. Og hvorfor har man villet komme sammen? Jo, det er for å kunne plasere Europarådet inn i disse avgjørelser og inn i disse drøftelser. Hvis Europarådet ikke hadde holdt disse møtene, så ville det omtrent ha opphevet seg selv. Europarådet har villet ha disse møtene for å komme inn i bildet ved ordningen av disse spørsmål. Om det alltid har kunnet komme effektivt inn, og om det alltid har funnet den riktige løsning, det er en sak for seg; men hvis det ikke hadde holdt disse møtene, da